

UČITELJSKI T O V A R Š.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. dne vsakega mesca, in velja za celo leto 2 gold. 50 kr.,
za pol leta 1 gold. 30 kr.

Tečaj V.

V Ljubljani 15. junija 1865.

List 12.

„T O V A R Š“

bode s tem mescem dokončal prvo polovico tega tečaja. Lepo se zahvaljuje vsem svojim blagim podpornikom, in prosi, da bi ga tudi zanaprej ne zapustili in ga obilno podpirali z naročnino in z dobrimi dopisi. Tiste č. g. g. naročnike, ki imajo „Tovarša“ le do konca tega mesca naročenega, prosimo, da bi se sedaj zopet oglasili in doplačali zgorej naznanjeno navadno naročnino. Novi naročniki dobé lahko še vse tečaje razun pervega. — „Tovarš“ bode tudi v prihodnje zvest šolstvu, učiteljstvu in sploh slovenstvu. Bog!

Vredništvo in založništvo.

DOMOVINA.

Draga mati domovina,
Slušaj prošnjo svoj'ga sina,
Ki pred tabo zdaj solzí!
Prosim te za svoj'ga brata,
Ki mu doba tvoja zlata
Ni odperla še očí.

Le za ptuje ima hvalo,
Tebe, draga, čisla malo,
Nima zá-te kaj solzá.
Ljuba mati, alj pustila
Boš ga, in mu ne zdramila
Samo enkrat še sercá?

Sej naroče tvoje milo
Ga je skerbno odgojilo;
Bilo tvoje zanj sercé.
Torej smem se še nadjati,
Da mi ljubljena ti mati
Boš obrisala solzé.

J. Cimperman.

Kako naj učitelj skerbí za zdravje svojih učencev? Snažnost.

Kolikor tudi snažnost k zdravju pripomore, vsakdo vé. To dokazovati bi bilo nepotrebno. Koliko pa se na kmetih za to stori? Neodpušljiva je zanikernost o tem nekterih staršev. Dostikrat pridejo otroci umazani, raztergani in Bog vé, kako vsi nečedni v šolo. Ali sme učitelj tako pustiti? Nikakor ne. Učitelj mora skrbeti, da se otroci privadijo, da so snažni. Za to pa ni boljšega pripomočka, kakor privada od mladih nog in pa zgled v šoli. Umazanih otrok ne sme učitelj v šoli terpeti. Nečednež se mora berž umiti. Tudi obleka mora biti čedna in snažna. Ni treba, da bi bila vedno praznična in nova, pa lepo oprana in zašita je vendar lahko; sej snažnost ne tirja niti denarjev niti bogastva, temuč le toliko, da je človek bolj marljiv in pazljiv. Slavni pedagog Bartl piše o snažnosti tako le: „Šolske postave tirjajo, da naj otroci vselej snažni, počesani, umiti prihajajo v šolo. Učitelj naj na to vsigdar pazi. On mora biti poprej v šoli, kakor otroci. Vsakega, ki v šolo stopi, naj pogleda, ali je spolnil svojo dolžnost zastrañ snažnosti. Neumite in nepočesane otroke naj učitelj resno zavrača, da se umijejo in počesejo; za to naj bota voda in glavnik pripravljena. Neki učitelj je imel pri vodnjaku posodo z vodo, kjer so se otroci umivali — po zimi in po leti. Vsaki je imel glavnik pri sebi. Noge so si pa pri potočku blizo šole čedili. Zrak je namestoval brisalo. Nekako čudno je znal omenjeni učitelj lase striči. Prijel je šopek las na strani, in jih je s škarjami odrezal. Ostale so domači vredili. Če se je to zgodilo v saboto popoldne, je prišel deček pondeljek čedno vstrižen v šolo. Da je tako predaleč zagazil, vsakdo lahko spozná. Nekaj časa potem so ga zato tožili pri vikšem šolskem ogledništvu, ktero pa je pohvalilo njegovo gorečnost. — Ta učitelj je tudi skrbel, da dekleta niso skrivale svojih nepočesanih las pod pečo. Morale so se v šoli odkriti, kakor dečki. Njegova žena mu je pomagala. Naučila je nekaj deklet, da so lase čedno spletale. Kmali se je vidilo, da tudi ta trud ni bil zastonj“.

Tako piše omenjeni pedagog. Učitelja, ktereга stavi v zgled, se vé, da ne moremo po vsem posnemati. Ako bi se otroci še le pri šoli umivali, bi bilo celó nespametno; v šolo

naj že pridejo snažni; sej pa bodo tudi tako delali, ako se že v začetku tako vadijo. Tudi ni bilo prav, da je učencem lase strigel; tako se pri ljudeh naj ložeje zameri, ter zgubi spoštovanje in ljubezen. Naj potem stori, kar hoče, nič ne bo ljudem všeč. — Koristno in zelo potrebno je, da se dekleta v mladosti snažnosti privajajo; če so snažne dekleta, bodo snažne matere, in če so snažne matere, bodo tudi snažni otroci. Vsi učenci naj imajo svoje knjige, pisavne knjižice in vse orodje, kolikor je mogoče, snažno. Tudi naj se učenci navadijo, da vsak za svoj prostor skerbí, da je zgornja deska zmirom čedno umita i. t. d. Skušali se bodo, kateri bi imel lepši prostor; kratko: vse, kjer so otroci, naj bo snažno in čedno. Tako se bodo kmali privadili snažnosti, in kar se v mladosti navadijo, bodo znali in delali tudi v starosti.

Malo pa bi koristilo, ako bi učitelj take čednosti le priporočeval, sam pa ravno nasproti ravnal. To bi se reklo, pezditi iz očesov otrok izdirati, pa ne videti bruna v svojem očesu. Pregovor pravi: „Brez zgleda je beseda vela“. Od učitelja se tedaj po vsi pravici tirja, da je sam ves snažen in čeden. — Dosti učiteljem pa ni mogoče zaradi pičlih dohodkov, da bi si napravljali stanu primerne oblačila. Odgovoril mi bo pa znabiti kdo, da se učitelju ni treba oblačiti v drage robe. Res je tako; pa pomislimo! Mladi učitelj pride na službo, nima več kot eno suknjo, pa še tista bi bila bolj pristojna pastirju kot učitelju, kajti večidel le tisti, kateri zavoljo pomanjkanja premoženja dalje šolati ne morejo, si izvolijo ta težavni stan, ki ima naj več truda in nehvaležnosti, pa naj manj plačila. Skušnja uči, da slabo oblečenega učitelja le malo čislajo priprosti ljudje, toliko manj pa otroci, ki le po vnanjem sodijo. Sej pa tudi ni lepo, če učitelju palec iz čevlja gleda in se mu srajca iz rokava na prodaj ponuja; s tem nikakor ne daje mikavnega zgleda učencem. Ker je nam osoda zastran dohodkov tako zelo nemila, moramo pač varčno ravnati, ter vsaj to, kar imamo, dobro obračati. —

Snažnost v šolski izbi naj bo spodbuden zgled dekletam, kako naj se že v mladosti vadijo domače stanovanje zmirom čedno in snažno ohraniti. — Tudi kopanje sploh koristi zdravju, ker snažnost in rast zelo množi; pa je tudi lahko zelo nevarno. O tem drugi pot.

(Dalje sledi.)

Pomenki

o

slovenskem pisanji.

xxv.

U. Pariti, para — ali se ne vjema z variti, vara, varna, varnica pa parna, parnica?

T. Pariti, iz prati — perû, pomeni v stsl. a) volare, calcitrare, salire, od tod pero penna, b) vaporare, in para je fumus, rapor, nidor (Dampf, Dunst), kar v nsl. pariti (dünsten) in pariti se (dunsten), beseda Slovanom vzajemna. Pri nas je parna sušivnica, polj. sušarnja (dira, nem. Darre, Dörre — der Ofen und das Gebäude mit demselben), čes. parna, parnice (das Dampfbad), parník (Dampfer), parní stroj, lod', voz; parno t. j. soparno, sparno i. t. d. (Nota: vol nima duše, vol ima paro; paro vzeti mactare, parnoti mori cf. spar aestus oserb. para magy. pára rum. par' Grimm: rad. pr. vid. Mikl.)

U. Vol ima paro — nektéri je pa sam para! Ali veljá morebiti le konju, kar popéva Vodnik v znani pravljíci: Krajnska para milo pravi i. t. d.?

T. V stsl. se bere parip' miser equus, equus vulgaris, po gerškem páριππος. Kar pa Vodnik poje od kranjske pare, ne veljá niti volu niti konju, ampak Kranjcu ali kranjskemu Slovencu, ali tudi slovenskemu Kranjcu! Ker ima ona pesmica dokaj v sebi, beriva jo torej, beriva pesniku v spomin, kakor je bila natisnjena l. 1840.

U. Némški in krajnski kojn.

Némški kojn slovénimu reče:

Brate kaj medlíš na cést'?

Ti li noga, glava neče,

Al se teb nelubi jést'?

Mene v' dobri versti majo,

Men se trikrat ovs ponud',

Čiste noge mi jegrajo,

Vrat nosim ko labúd.

Krajnska pára milo pravi:

Tud bi lahko jes bil tak,

Al tepejo me po glavi,

Lačni morem stati v' mlak'.

T. „Ova piesma je jedna od oštrijih — piše I. Macun v Pregledu slovenske literature str. 28 — o staroj navadi, da se Slavenom uvijek baca u oči, kako su zaostali za Niemci“. Sedaj se je Slovencem mnogotero spremenilo in zboljšalo, torej je pesmica ta zdaj le še pravljica ali basen.

U. Pravljica je sicer pravljica, basen je basen, toda — vsaka ima kaj resnice v sebi. Če tudi slovenski konj ni več kranjska para, če tudi mu zdaj ni treba več lačnemu stati v mlaki, dasiravno ga več ne tepejo po glavi; vendar — kdaj kdaj bo še le tak, kakoršen je nemški? Če ga tudi imajo že v dobri versti, ali — trikrat na dan-ovsa še nima na ponudbo; in dasi mu igrajo čiste noge, vendar — kdaj pač ponese vrat ko labud?! Ali ni še v mnogih rečeh Slovenec, kar so bili in so še paria pri Indijanih?

T. To bi bilo pač prehudo, in takega naj Parom, kdor bi se Slovencu prederznil rekati para. „Idi do paroma“ (geh' zum T.), pravi serdit Slovak, kakor piše Terstenjak (v Nov. 1855), od sanskritske: para, hostis, Feind, sovražnik, zato slovenska šentavnica: „ti para“, kar je Kollar krivo z besedo perun primerjal. Mi smo jo primerjali z besedo paria, parias, imenom nar zadnje indiške kaste, kar ni krivo, ker parias to pomeni kar para, der Verhasste, sovraženi človek. — V čes. je parob tudi suženj, stsl. parob'k' puer, rus. parobok, parén, parja pol. parobek.

XXVI.

U. Ker že od konj govoriva, povej mi, zakaj si djal unkrat v pomenku o barvi: pri konjih ali lošadih (lošadjah) po ruski? Ali Rusje konju pravijo lošad?

T. Rusje, kateri „tatárijó“, kakor kaže Prešernov učeneec, kateremu novi pisar brani iz ptujih jezikov za ptuje učeneosti jemati ptuje besede v jezik slovenski:

„Sej tudi drugi to storé Slovéní;

Sej vemo, de turénje Serp, de Rusi

Tatárijó, Poljak da fráncozuje,

De véasih verli Čeh nemškvatí musí“.

U. Tedaj ne pravijo Rusi sploh tako; ali jim je znana beseda konj? Ali se še zna, da so bili skorej 200 let v služnosti mongolski, pod oblastjo tatarsko?

T. Kakor se nam godí v navadnem življenji, taka je povsod, kjer imajo opraviti s tujimi narodi ter živijo v sredi med njimi. Zadeve te nama pa dobro pojasni naslednji mični pogovor med imenitnim rusovskim knezom in umetnim slovenskim domorodcem, ki je brati v Ilirskem listu l. 1831 po nemški, in v Novicah l. 1847 po slovenski z naslovom: Prednost krajnskiga jezika.

U. „Ob času véliciga vladarskiga zbora (kongresa) v Ljubljani v letu 1821 je nekimu zmed naših domorodcev edin nar imenitniših rusovskih knezov očital, de je krajnšina pokaženo slovansko narečje. „Mene je to — tako naš domorodic pripoveduje — močno razžalilo, torej sim se mu postavil, pa se vé de, takó spodobno, kakor tacimu gospodu gré, rekoč: Dovolite mi, svitli knez! namest odgovora nekoliko vprašanj postaviti: „Ktero slovansko narečje je nar čisteji? kaj ne, de staroslovansko v Cirilovi prestavi svetiga pisma?“

T. Staroslovansko t. j. jezik staroslovenski po Miklosiču.

U. „Knez: To bo vsak Rus poterdil. Jez: Tega narečja nikjer več ne govoré. Vprašanje je tedaj: Ktero sedanje narečje Slovanov moramo nar manj pokaženo spoznati? Kaj ne, de tisto, ki se staroslovanskimunar bolj bliža? Kn. To se že tako vé. J. No, kakó se po rusovsko krava reče? K. Korova. J. Kako pa po staroslovansko? K. Krava. J. Po krajnsko tudi krava. J. Kakó se po rusovsko mléko pravi? K. Moloko. J. Kako pa po staroslovansko? K. Mléko. J. Po krajnsko tudi mleko. J. Kako pa glava po rusovsko? K. Golova. J. Pa po staroslovansko? K. Glava. J. Po krajnsko tudi glava. Tako je bilo s „konjem“, po cirilsko in krajnsko „konj“, po rusovsko „lošad“, — s „psam“, po cirilsko in krajnsko „pes“, po rusovsko „zobaka“ in tako dalje“.

T. Pravijo menda „sobaka“. — Zob' f. pa je v stsl. avena, oves, v hrov. serb. ovas, ječmen, čes. rus. frumentum, fruges (Körnerfutter, Fruchtkörner), nsl. zob-í, pri nas zobanje (zobaja — zabaja mu daj cf. panon. sabajum, zabaj). Serbski starešina Vuk piše o tej besedi: „zob-i 1) avena, ovas, zobovi; 2) svako drugo žito koje se konjma daje mjesto prave zobi ili ovsa. Turci svoje konje zobe najviše ječmom (i u nas se misli, da je to za konje najbolja zob, kao što se i govori: Ječmam trče a rakija viče), a seljaci kukuruzima. Podajte konjma zob; jesu li konji zob pozobali? — Zobanje zobati: zoblje konj, kokoš; ljudi zoblju trešnje, groždje“. Nsl. zob, a ali ú se glasi stsl. z ūb' dens, hrov. serb., čes. zub i. t. d.

U. „Knez je krajnšino staroslovanskimu zvestejši spoznal, kakor rusovšino, in se zmaganiga vidil. — Kakor rusov-

ski knez spomladi 1821, je tudi jesen 1820 Dimitar Krستیć, serbski Arkimandrit Fruškagorskiga samostana Krušodola v Sirmii med Karlovico in Mitrovico neki večer z menoj v Beligrad ali práv za práv v Somún popotovaje, ker zavolj nekih okolšin nisim mogel v Belgrad iti, pravično sodbo čez krajnsino izgovoril. Arkimandrit: Kako se „Brücke“ po krajnsko imenuje? Jez: „Most“. A. Ne „čuprija“, kakor po serbsko? Ali pa razumè krajnski kmet besedo most? J. Vsak, „čuprija“ pa nihče. A. Kako se pa „Nachbar“ pravi po krajnsko? J. „Sosed“. A. Kaj ne „komšija“, kakor po serbsko; pa vé tudi krajnski kmet, kaj je „sosed“? J. Vsak, „komšija“ pa nihče. A. O vi srečni Krajnci! Pri vas tedaj vsak kmet in vsaka kmetica vé, kar pri nas samo učeni vedó, kakor namreč učeni biti morejo!“ —

T. Kako resnične so te besede, spoznavam še le zdaj, kar prebiram Miklosičev novi staroslovenski slovar, in stare knjige v cirilici in zlasti v glagolici. Beseda sama kaže, kako prav uči slavni jezikoslov, da je novoslovensčina res hčerka staroslovensčini.

U. „Tudi na Rusovskim imenujejo slovanšino s. pisma, ali pa — kar je skorej vse eno — krajnsino učeno, veličano slovansko narečje, visoki govor. — Še h koncu eno kratkočasnico, ktera zamore vsakiga izobraženiga k čišlanju naše krajnsine ganiti. Ranjčiga ljubljanskiga škofa Riccita je slavni laški in dvorni pesnik Metastazijo v neki imenitni družbi v Beču ogovoril: Toliko slišim od lepote krajnskiga jezika, de me zares mika kako krajnsko pesem peti slišati, Ricci mu eno Linhartovo zapôje. Metastazijo ga zamaknjen posluša in ko je Ricci spél, mu pravi: „Noben glas vaše pesmice ni bil mojim ušesam neprijetin“. To je sam Ricci meni pripovedoval, piše naš slavni domorodic“ (cf. Nov. 1847).

Slovenskemu učitelju.

1.

Mili Hrabroslov!

Dolgo je črna noč krila našo milo domovino; naš ljubi jezik je bil zunaj domače hiše komaj še po sledu znan. Tega so bili krivi mnogi viharji naši starih predtedov. Molcé so

pretakali solzé in se ozirali proti nebu, od koder pride pomoč v vsaki sili. Prisvetila pa je nam ugodnejša doba, ker oglašila se je mogočna beseda našega presvitlega vladarja: „Bodi dan vsem narodom! vstane naj tudi Slovenija!“ Glej, dragi prijatelj, minuli so nekdanji žalostni časi; tedaj na delo, na veliko delo, kjer se zida krasno poslopje domače omike! Trudi se, kolikor moreš, v svojem imenitnem stanu, kjer imaš toliko lepih dolžnosti in toliko zlate prilike delati za narodno omiko. Trudi se sam, pa tudi budi in vнемaj za to blago delo svoje tovarše in prijatle, ki se še morda ne zavedo v tem dragem času. — Ljubi moj! ko sva bila še vkup, si večkrat kaj zabrenkal na svoje škripke, in sva zapela kako domačo pesmico. Oj mili casi! sedaj je vse drugače. Žalosten ti povem, da mi je umerla moja ljuba sестrica, in tudi meni bode kmali prišel čas, da bodem zapustil svojo drago domovino in šel na obale jadranskega morja. V spomin svoji ljubi sестrici in v slovo svoji domovini sem zložil pesmico, ki ti jo tukaj dam za pokušnjo:

Že zemljica černa te krije,
Oj sестrica ljuba domá;
Že sreča ti lepša tam sije,
Ko meni osoda jo dá.

Po morski širjavi oziram
Se k ljubemu domu nazaj,
Okó tje v daljavo upiram,
Da vidil bi dragi še kraj.

Gorice in trate zelene
Zmir nekaj k vam vleče sercé,
Duhá mi moč čudna tje žene,
Ki za njo nobeden ne vé.

Kak rad bi še gledal cvetice,
Ki v logih domačih cvetó,
Bi slišal kak pevajo tice,
Bi vidil, kaj bratje počnó!

Ljubi moj! ker vem, da znaš zlagati lepe napeve, zloži tem versticam, če so vredne, kak napev, in pošlji mi ga, da ga bodem imel v spomin na tebe in drago domovino. Kedar bodem daleč od tebe na morji, se te bodem spominjal in ti popisoval svoje čudno popotovanje. Pa tudi ti me nikar ne pozabi, in mi sporočuj, kako se bode godilo tebi in sploh v naši mili domovini. Pozdravi v mojem imenu vse moje ljube prijatle, in spominjaj se

svojega

V Ljubljani 14. junija 1865.

zvestega prijatla
J. Mikeljnovega.

Sveti Alojzi.

Ohcútljivo.

Fr. Gerbec.

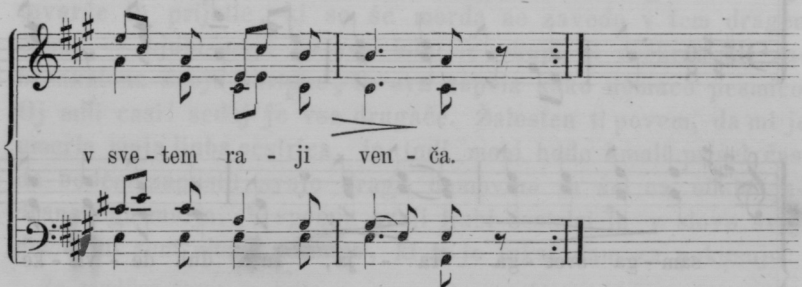
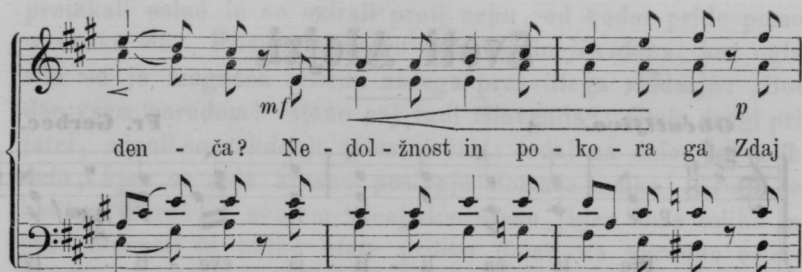
p Pre - le - pa li - li - ja cve - ti *mf* Iz

sam - ga svet' - ga ra - ja, In duh de - viš - ke

či - sto - sti To li - li - jo ob - da - ja.

portamento.

Kdo žlah - ne lil - je ne poz - ná, A - loj - zi - ja mla -
dolce.

Torej hoč'mo Alojziju
Častivnico zapeti,
Njemu, v telesu angelu,
Vso hvalo prizadeti.
Alojzij, ti deviški cvet!
Nedolžnost si ohranil,
O bodi ti razgled nam svet,
Ki nas bo greha branil!

Ti v sveti sramožljivosti
Si bal se sence greha,
Ogibal se nevarnosti
Nečimernega smeha.
Mi pa veselje ljubimo
Nevarne kratkočase,
V nevarnost se podajamo,
Slabi pozab'mo na se.

Do usmiljenega Jezusa
Ti je serce gorelo
Marija ti je mati b'la,
Posvetno teb' merzelo.
Nam pa le serce poželi
Veselje tega sveta,
Ljubezen sveto v nas morí,
V pregrehe nas zapleta.

Alojzij, ti se pokoril,
Počutkov moč podíral,
Si molil rad, in se moril,
Skušnjave s tem zatíral.
Mi grešniki pa pasemo
Pregrešno truplo svoje,
Naj nam pomoč v premago bo
Razgled pokore tvoje!

Naj se hudobni svet jezi,
Sovraži, zapeljava,
Le bodi, o Alojzij ti,
Nam luč in steza prava!
Alojzij, ti naš vojvoda
Pred nami lil'jo nosi,
Usmiljenega Jezusa
Nam ti pomoč isprosi.

Naj se s teboj vojskujemo,
V nedolžnosti živimo;
Da srečno svet premagamo,
Se s tabo veselimo;
Da bomo pri Mariji tam
V nebesih vsi veseli,
Hodili vsi za Jagnjetom,
In novo pesem peli.

Novice.

Iz pod Ljubelja na Gorenskem. Dragi mi „Vedež!“ najbližnja šola iz pod veličastnega Ljubelja, od koder daleč na okrog mervice nabiram za tvoja radovedna ušesa, je: teržiška glavna šola. Ha, Teržič! komu pač ne bi bilo znano to ime, o katerem se je v pretečenih letih bralo in pisarilo do sitega? Kdo je, ki ne vé, od onih Slovincem nepozabljivih knjižur, ki so od leta 1861. v smešni opravi hodile na beli dan? Kamorkoli prišedši, poprašan si bil gotovo, jeli si bral „Don Kišota della blatna vas“, „Thierfabel“, „Deutschthum in Krain“ in sam večni Bog vedi, kako se že vse nazivajo ti slovstveni fenomeni na slovenski zemlji. In ako si zraven teh navedenih brošuric prebiral tudi druge Slovincem neprijazne, sovražne časnike, steknil si gotovo kakošen „Eingesendet“, kazaje ti, da so tu prebivavci, ki ptuji kulturi žertvujeje in katerim je naš mili domači jezik — nerazumljiv idiom. Vse te brošurice, časopisi in „Eingesendet“ opisovali so ti podljubeljske stanovavce v raznoternih barvah. Neki so terdili, da so to naselniki starega germanskega debbla, drugi so jih „Cimbre“ nazivali, zopet tretji so jezikovali, da so to le nekaki človeški fenomeni novejih časov, ki pa bodo časoma, enako drugim nebnim in naravnim prikazkom popolnoma zginili, ter se potem Bog vé, koliko stoletij ne bodo več prisvetili. To tretje mnenje bi tudi jaz priterdil, pa — temu bodi, kakor drago; a gotovo pa je:

Sve vrěmenom svojim hodi,
Umrět mora, što se rodi!

A v tem po vsem Slovenskem, še celó neki v „deutschem Reichu“ dobro znanem, slovečem kraji je tudi šola, šolska mladina in učitelji, kakor povsod drugod, in gotovo si radoveden ti in „Klatež“, kakošno da je stanje tukajšnje šole. Hočem tedaj vstreci vajini radovednosti že iz tega razloga, da se mi moj prijane „Klatež“ ne pritepe v ta kraj, ker znali bi ga pod veličansko kladvo djati, in za večno bi mu zamerzeli podljubeljski kraji. — Teržiška šola, v kateri se je njega dni, kakor pripovedujejo, posterv (Forelle) šolski mladini razlagala tako le: „Forela ima tače, veliče, rudeče piče“, prestrojila se je iz prejšnjih treh razredov leta 1859. v glavno šolo s štirimi razredi. Šola ima gospoda vodjo in pa tri učitelje; od leta 1862. pa tudi še posebnega kateheta, ki pa podučuje v kersanskem nauku samo v tretjem razredu. Že prvi vodja, čast. gosp. Fr. Ks. Vohinec, sedaj župnik kovorske fare, bili so navdušen, versten Slovenec, ter ravnali pri podučevanju šolske mladine enakopravno. Še bolj so se pa vrata slovensčini v šolo odperla pod vodstvom gosp. Ig. Eržena, kateri je strogo zahteval, da se podučuje na podlagi našega milega domačega jezika; in to je bilo v oni viharji dobi, v kateri so se zgorej omenjene „brošure“ in „Eingesendet“ rodili. Marsiktero grenko besedo je bilo treba požreti; a na vse zadnje potihnili so vendar nasprotniki naši in zamerlo je ono sovražno čertenje tolikanj hudo proteče slovenskemu jeziku. Nobena živa duša se dandanes ne zmeni več za ono nenaravno zahtevanje nemškega jezika, temveč sliši se simtertje po druž-

bah, da se otroci morajo pridno slovensčine, zraven pa tudi nemščine učiti. Tako se tudi ravna; ravno tako, kakor zahteva postava. Veliko zamore se pri šoli, ako se ravna postavno in, ako nam je šola gorko pri serci. To so pokazali sedanji vodja gosp. J. Juvan, kterim je šola perva in najimenitniša skerb za duhovnimi opravili. Nastopivši ta težavni posel, našli so veliko šolskih zadev v prav žalostnem stanju, za ktere so prejšnji vodji le kaj malega storili, ter jo pustili svojemu nasledniku s serčno željo, naj je on na bolje stanje pripravi, ako mu je drago. — To se je tudi zgodilo. Kar se ni dalo po mirni prijazni poti preurediti, prestrojilo se je po postavi, in tako so pokazali ta gosp. vodja z gospodom župnikom Vekoslavom Koširjem v pravi prijateljski zvezi in ljubezni do šolske mladine, da postave ne smejo biti mertve na popirji, ampak morajo pribiti vsem potrebam krepko na pomoč. Tako je tudi moralo biti. Znano pa je, da, kdor svoje dolžnosti tankoma in vestno spolnuje, omerzne se temu in unemu; ali to omenjenega gosp. vodja nič ne briga, kajti njih geslo je: „Dokler sem pri šoli, ravnal bodem vselej, kakor mi viši ukazi vелеvajo, in ne jenjam za las ne!“ — In glej! otroci hodijo večidel prav redno v šolo, kajti starši bojé se postave, ktera zahteva, da otroci pridno vsakdanjo šolo obiskujejo, in od ktere prej še vedeli niso. Učenci pa, kteri po nemarnosti svojih staršev šolo izpuščajo, naznanijo se najpred gosp. župniku. Ta starše oestro opominjajo in svaré; ako se pa to mora še v drugo in tretje ponavljati, naznanijo gosp. vodja nemarne otroke okrajnemu predstojniku, kteri se pa poprime strogih sredstev. In kaj se zgodi na vse zadnje? Žandarm pripelje otroka v strah vse šolske mladine z nataknenim bajonetom v šolsko sobo. To pa — mislim jaz — že nekaj zdá. Naredila se je tudi v kratkem majhna denarnica za uboge učence, v ktero gosp. vodja skerbno nabirajo novce, da se bolj revnim učencem nakupi potrebno šolsko orodje. *) Gerdo obnašanje, tatvina, nesramnost in druge nečednosti, ki se tako pogostoma nahajajo pri mladini, se po zasluženji strogo kaznujejo. Starši takih popačenih otrok primorani so k gosp. župniku, kteri jih oestro opominjajo na mladost prav pozorno gledati, sicer se bode ravnalo postavno. Vidiš, dragi moj „Vedež“, tako morali bi vsi vodji in gosp. župniki ravnati, potem bi se še le smelo upati, da bode šola obrodila zaželjeni sad in da bodo ž njim nastali tudi bolji časi. — Učitelji! deržite se tedaj postave! Vse neugodnosti in pomankljivosti naznanite svojemu vodju ali gosp. župniku, kteri jih, ako se drugače ne more pomagati, predložé okrajnemu predstojniku. Ta mora tudi vestno in na tanko spolnovati svoje dolžnosti in vam v vseh zadregah postavno na pomoč prihiteti.

(Konec sledí.)

Iz pod Grintovca. G. dopisnik v predzadnjem listu „Uč. Tov.“ pravi, da bi rad pozvedil, kako kaj šolstvo pri belih Kranjcih napreduje; žalovaje pa opomni, da o meji horvaški, svojih nepozabljivih krajih in o napredku ljudskih šol ne zvé ničesa. Dragi mi prijatelj! tudi jaz sem se skoro iz središča belih Kranjcev priklatil pod visoki

*) To naj bi se marsikje posnemalo!

Grintovec na Gorenško. Preživel sem v beli Krajni blizu štiri leta, in zdi se mi, da sem se neki dan v zelenem logu sprehajal tudi z g. dopisnikom, prebiraje neke spise nevtrudljivega B. Tomšiča, bivšega učitelja na Vinici. Dasiravno sem že sedaj tretje leto na Gorenškem, se vendar še živo spominjam nekdanjih nepozabljivih mi ur, ki sem jih preživel pri belih Kranjcih. O napredku ondašnjih ljudskih šol vem tudi toliko, da sem si svest, da bode radovedni „Vedež“ zvedši take novice veselja poskakoval. Tudi, kar se je v novejšem času v ondotnem šolskem okraji posebnega zgodilo, mi je iz verjetnih dopisov znano. Naj zvejo torej tudi pod Ljubelj, da med tem, ko Ribnica, Sodrašica, Cirknica in Postojna tako verlo na šolskem polji napredujejo, tudi v metliškem in črnomaljskem šolskem okraji ne zaostajajo. Ako bi človek, kateri ni nekaj let hodil po teh krajih, prišel sedaj v nekatere fare, bi se mogel čuditi, koliko se je o tem spremenilo.

Tam, kjer je nekdanj resje rastlo in groblje stalo, stojé sedaj lepe krasne šolske hiše. Kaj ni to slava belim Kranjcem? V Podzemelju, v Adlešicah, v Dragatušu in na Planini so sozidali čisto nove prostorne šolske poslopja. Na Verhu so kupili farmani neko staro, prostorno hišo, v kateri se, če se ne motim, že šesto leto otroci podučujejo; pač žalostno! če je tudi to hišo na belo nedeljo končal siloviti požar. Črnomaljska glavna šola tudi vsako leto bolj spoznava pravi namen šole in stopa po stopinjah, ktere peljejo do prave vsestranske omike. Gospod župnik so lansko leto prostovoljno odločili nekoliko zemlje, kjer sedaj otroke podučujejo v sadjoreji. Letos sem pa po nekem dopisniku zvedil, da neka gospodičina žensko šolsko mladost tudi podučuje v šivanji in pletenji. Zopet en korak naprej! Srečna je ta šola posebno v tej zadevi, da ima zmiraj nevtrudljive, za šolsko blagostanje navdušene vodje. Sevéda, kakošen je vodja, takošni so večidel učitelji, in to je pravo! Želeti bi bilo v Črnomlju le še to, da bi skorej imeli učitelji svoje stanovanja, da bi se ne potikali drugod, bojé se vsakdanje gospodarjeve zamere. — Posebno v lepi raj se je spremenila nekdanja pusta, zapuščena vas Dragatuš. Lepa in posebno znotraj z novimi orglami, z lepim križovim potom, z umetno lično narejenimi spovednicami in z drugimi lepoticami okinčana cerkev, lepa nova šola na desno in lep farovž na levo cerkve so priča, kaj vse za dobro vneti duh more storiti. Okoli cerkve in šole, koder je nekdanj le praprot rastla, kinča sedaj božjo hišo lep velik vert, in tudi šola je tako rekoč v sredi lepega verta. To je veselje! O semiški šoli vem za sedaj le toliko, da sta tamkaj sedaj dva učitelja; kar mi je pa od poprej znano in kar sem sam vidil je, da tamkaj h konecletni preskušnji tudi nedeljski otroci hodijo. — O metliški šoli bi se dalo veliko govoriti, pa moram še „Vedeža“ v tej reči kaj več pobarati; sedaj sem od metliškega „Vedeža“ le toliko zvedil, da imajo tudi v Metliki šolskega pomočnika. *)

V Viniški šoli sem bil tudi večkrat pri spraševanji. Otroci so vselej dobro odgovarjali in sedanjega učitelja so gosp. dekan vselej

*) Ravno kar smo dobili prijazen dopis iz Črnomlja, ki ga bomo drugo pot prinesli. Vredn.

pohvalili. Učiteljski zbori so bili ob mojem času v semiški dekaniji po dvakrat ali celó trikrat v letu v navadi; jaz mislim, da je sedaj ravno tako. — Naj manj hvale vrednega bi pa mogel povedati, kako posebno tisti učitelji, katerim je plača zgolj v denarjih odločena, v beli Krajni krajcarčke skupaj spravljajo. Res, jako terdo se v tej reči nekterim godí; a povem vam tudi, če človek prav premisli, kako je ta ubogi slovenski narod ponižen, kako je duhovski in deželski oblasti pokoren, kako spoštuje duhovne in učitelje in kako je radodaren in postrežljiv pri vsaki priložnosti, če le količkaj premore, — se gotovo lažje poterpi. Kjer so pa učiteljski dohodki v biri, p. v žitu ali vinu odločeni, tam varčne gospodinje lahko shajajo; zakaj beli revni Kranjci učitelju vsega rajše in res lažje dajejo, kakor denar. — Toliko vem jaz o napredku šolstva pri belih Kranjcih. Če pa kdo o belih Kranjcih kaj obširnejšega hoče povedati, nam bo gotovo ljubo vsem, ki radi slišimo ondašnje novice. Lepše bi bilo, da bi učitelji „Tovarša“ z dopisi podpirali, kakor pa, da ga psujejo in pravijo, da je prazen in Bog vé, kaj še vse!

Iz Ribnice. (Učiteljski zbor.) 1. rožnika smo imeli letos prvi učiteljski zbor. Sošli so se 4. g. g. kateheti in 12 g. g. učiteljev. Odgovarjali smo na prve tri vprašanje, ki jih je preč. knezošk. konzistorij razpisal 24. dec. preteč. l. (Glej let. „Tov.“ l. 2.)

Izdelali smo te vprašanje pismeno nekaj po slovenski, večidel pa po nemški. — Govorili smo precej obširno, ker smo o poli desetih začeli, in še le o poli štirih končali. Pri prvem vprašanji smo naštevati enakosti in različnosti med nemščino in slovensčino pri obdelovanji golega stavka, in prav živo smo se pomenkovali, kako naj učitelj obdeluje materni jezik i. t. d. — Potem so nas naš preč. gospod dekan opomnili na nekatere različnosti pri obeh jezikih, posebno so nam kazali, kako se Slovenec od Nemca v tem loči, da on osebo, ki jo spoštuje, zmiraj v množini v 3. osebi rabi; vendar pa že sim ter tje tudi Slovenec o tem Nemca napčno posnema, ker že skorej v vseh časniki se piše: „Sv. oče Pij je zmiraj bolj vesel“, namesti: „Sv. oče Pij so“ i. t. d. Milovali so pa naše šole zavoljo tega, ker se v njih mladina samo po slovenski uči, da potem ne more v vikših razredih dostojno napredovati, ker ne umé nemškega, in po vikših šolah pa še vedno gospodari nemški jezik, in da to ne bo popred boljše, dokler tudi v latinskih in realnih šolah ne bo slovenski jezik poglavitni jezik, kar pa bomo morebiti mogli še dolgo dolgo čakati. — O drugi reči se je nekako tako le govorilo: Bog je dal vsakemu človeku misli in želje; vsak človek pa svoje misli rad drugim razodeva, sej pravi pregovor: „Česar je serce polno, iz ust gre“; ker pa otroci svoje misli ne znajo in ne morejo prav verstoma razodeti, jih mora učitelj vaditi govoriti in spisovati, kar mu veva kazavni poduk; on naj namreč učence opominja na reči, ki jih vidijo okoli sebe, da jih razločujejo po lastnostih i. t. d. Pripovedalo se je tudi, kako naj učitelj v malih šolah napreduje s takimi vajami. Tudi pri tej priložnosti so nam naš preč. gospod pervosednik lepo pripovedovali in nam priporočevali, da se mora učitelj za ta nauk vselej, kedar ga hoče prav pospeševati,

skerbno pripravljati. Svetovali so, da naj si vsak učitelj napravi 3 zvezke t. j. za vsak razred posebej, in naj vse vaje, ktere podučuje, naj pred sam vse izdela in spisuje; posebno pa so nam zaterdovali, da naj bi ta nauk, kolikor je mogoče, le bolj djansko podučevali. — O tretjem vprašanji smo se nekako tako le pomenkovali: Gotovo je, da sadjoreja zeló povzdiguje blagostan v deželi, in da je sadje velikrat krepka bramba zoper lakot i. t. d. Tudi se ne more reči, da bi se zavoljo sadjoreje kako drugo delo zanemarjalo. Sadje neizrečeno veliko koristi, ker se vživa sirovo, kuhano in posušeno; še iz gujilega sadja se napravlja kis (jesih), ki veliko zdá pri gospodarstvu; tudi les sadnih dreves koristi na vse strani. Veselo se sliši, kako se sadjoreja širi v naši deželi; vendar pa bi se lahko še veliko več storilo, ker je še veliko praznega prostora, ki je za sadno drevje zeló pripraven. Da se pa ta tako imenitni namen doseže, je treba mladino podučevati v sadjoreji in jo za njo vnemati. Ako mladina dorase in skerbí za sadjorejo, daje sosedom lep zgled, in tako se širi ljubezen do sadjoreje po naslednikih, in se vedno bolj vstanovlja. — Nihče pa nima vgodniše priložnosti, da v mlade serca cepi ljubezen do sadjoreje, kakor učitelji, kterim je izročena kmečka mladina. Že pri navadnem šolskem uku lahko učitelj učence vnema za sadjorejo; še večí prid pa bo za šolsko mladino iz tega izviral, ako učitelj o pripravnih letnih časih po dokončanem šolskem uku še nekatere ure djansko podučuje sadjorejo v kakošnem vertu ali prostoru. Ako pa bi bilo nemogoče, da bi učitelj mladino djansko podučeval v sadjoreji, že tudi veliko storí, ako v šoli bere in razlaga dobre vertnarste bukve, kakor so: „Kranjski vertnar“, „Mali sadjorejec“ i. t. d. Za kar si naj pa učitelj naj bolj prizadeva, je to, da naj mladino spodbada, da sadne peške in košice nabira, po drevji gosence trebi in zatira in ne preganja drobnih ptičkov, ki pobirajo gosence i. t. d. Po vseh teh potih se bo po poduku in po zgledu sadjoreji močno pomagalo; otroci bodo postali umni in pridni sadjorejci, in vresničil se bo pregovor, ki pravi:

»Na vsaki prostorček zasadi drevó

In pridno ga gleštaj, in splačal se t' bo!«

Vkoreninila se bode sadjoreja povsod, in vidili bomo na vsakem kraju, kjer je zemlja za to in kjer sadje obeta dobiček, bogato sadje, ki bode pričalo, da naši kmetovavci vedno bolj spoznavajo in čislajo sadjorejo in tako koristijo sebi in zaljšajo in boljšajo domovino.

Jože J . . . m.

Iz Ljubljane. Blagi naš pesnik Umek Okiški je dal v „Cvetji“ lepo zbirko svojih pesem na svetlo, ki so razdeljene v pesmi, gaele in sonete, in pripovedne poezije. Zložil jih je bil že večidel kar učenec ljubljanske gimnazije, nekatere že v 4. in 5. latinskem razredu, ter sim ter tje razglasil, sedaj pa jih je z nekterimi pomnožil ter skupej dal na svetlobo zlasti slovenski šolski mladini v poduk in posnemo. Veljá jim geslo: »Domovina — Bog«. Česar Slovenija doslej še ni imela, to je podal Umek »Domovini«: »Slovenski dragi svet, o Bog, ohrani«, kjer je umetno zložil dva sonetna venca v enem. Ker je ta zbirka posebno šolski mladosti namenjena, je torej

prav, da je mnogo šolske tvarine v nji. Blagi duh, čiste prilike in podobe, krepka beseda, gladko pesniška oblika — vse to priporoča Umekove pesmi že samo, in le želeti je, da bi slovenska mladost si prizadevala v tem posnemati svojega verlega in umnega rojaka.

— (Riharjevi napevi.) Ker se je poslednji čas že veliko govorilo in pisalo o Riharjevi neumerli slavi, katero mu gotovo vsak pošten domorodec iz serca priznava, podamo tukaj slovenskim pevcem in vsem prijetlom domače glasbe kazalo krasnih Riharjevih izdelkov, da bi jih kupovali in razširjali po svetu, zakaj: „delo slavi mojstra“. Riharjevi napevi so: 1) Viže za svete pesmi I. in II. del, v katerih je več napevov za sv. mašo in pesmi o praznikih in drugih prilikah cerkv. leta. — 2) Dve poli napevov k pomnoženim novim bukvicam 4. nat. g. Bl. Potočnikovih pesem. — 3) Himni in antifone za sv. rešnje Telo (2 partituri) za različno petje. Pri vsaki partituri so tudi za vsaki glas posebej pridjani glasovi. — 4) Napevi za sv. pesmi iz „Slave Marije“ (Bl. Potočnikove). — 5) Napevi sv. pesem od matere božje in sv. obhajila (dva zvezka V. in VI.). — 6) Čveteroglasni napevi različnih sv. pesem od sv. obhajila, za sv. večer, Marijine pesmi za Šmarnice i. t. d. 20 pol, ktere se tudi posebej dobivajo (od 1—20). — 7) „Tantum ergo“ 7 pol. — 8) 2 poli pesem od sv. obhajila in pesem od sv. Alojzija. — 9) Napevi za pesmi od matere božje (zvezek), med kterimi so post.: „Med zvezdami“, „Ko zarja zjutraj se razgrinja“, „Kaj v dar Mariji ljubljeni“ i. t. d. — 10) Sv. maša za vsaki del sv. maše drugi napev, kteri pa se vsaki tudi lahko rabi za „Pred Bogom“; pridjana je tudi pesem pri kropljenji ali „Asperges me“ (v zvezku). — 11) Venec čveteroglasno postavljenih pesem (družinske), v kterem je post.: „Pojo zvonovi“, „Noč na nebu“, „Kje so časi?“ i. t. d. — Vsi ti napevi se vé da so postavljeni prav umetno večidel čveteroglasno za različno petje (za moške in ženske glasove, ali za samo moške, ali samo ženske i. t. d.) — Ljubi orglavci in pevci! preskerbite si vse te krasne napeve, in imeli bote zlate strune, ktere vam bodo neprenehoma donele v naj slajšem soglasji, kakoršnega si ne morete nikjer enako vbirati. Tudi cerkveni predniki ne morejo osnovati bolje pesmarice za božjo službo, kakor če kupijo za cerkev vse Riharjeve napeve in orglavcem in pevcem naročé, da naj se jih učé umetno prepevati. Vsi Riharjevi izdelki se še dobivajo pri sestri rajnega mojstra v ljubljanski duhovščici.

Raspis službe.

V farni šoli v Klani, v okraji voloskem v Istri, je izpraznjena učiteljeva služba s 315 gold. Prošnje za njo se ravnaajo do preč. škofijskega konzistorija v Terstu do 15. julija t. l. Treba je znati slovenski in nemški. Predpravico imajo duhovniki.

Odgovorni vrednik:
Andrej Praprotnik.

Natiskar in založnik:
Jož. Rudolf Millo.